

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaje) a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka o ústavní stížnosti stěžovatele nezletilého **V. Z.**, zastoupeného matkou L. K., právně zastoupen Mgr. Janem Boučkem, advokátem, sídlem Opatovická 4, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2014 č. j. 21 Cdo 4215/2013-86, usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 31. července 2013 č. j. 10 Co 250/2013-47 a usnesení Okresního soudu v Jeseníku ze dne 16. ledna 2013 č. j. 6 C 22/2012-23, za účasti **Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Jeseníku**, jako účastníků řízení, takto:

- I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2014 č. j. 21 Cdo 4215/2013-86, bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2014 č. j. 21 Cdo 4215/2013-86 se ruší.**
- III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.**

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu, obsah dosavadních rozhodnutí soudů

1. Okresní soud v Jeseníku (dále jen „okresní soud“) rozhodl ve věci projednání dědictví po otci stěžovatele usnesením ze dne 30. 5. 2012 č. j. 13 D 89/2011-225 tak, že stěžovateli jako jedinému zákonnému dědici (v I. dědické skupině), jenž neodmítl dědictví, potvrdil nabytí celého dědictví (předluženého ve výši – 2 960 206 Kč) dle § 175q odst. 1 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), a to s tím, že do výše nabytého dědictví odpovídá za dědické dluhy; usnesení nabylo právní moci téhož dne. Matka stěžovatele (družka otce) totiž jako zákonná zástupkyně stěžovatele při prvním projednání dědictví dne 29. 3. 2011 u notářky - pověřené soudní komisařky po poučení prohlásila, že dědictví za stěžovatele neodmítá a vyzvání věřitelů nežádá. Při druhém projednání dne 30. 5. 2012 po poučení a po sdělení ze strany soudní komisařky výše aktiv a pasiv dědictví, uznala za stěžovatele dluhy zemřelého otce co do jejich důvodu i výše.

2. Stěžovatel následně (prostřednictvím advokáta, jemuž udělila za stěžovatele plnou moc stěžovatelova matka jako zákonná zástupkyně), podal proti dědickému usnesení žalobu pro zmatečnost z důvodu, dle kterého neměl procesní způsobilost nebo nemohl před soudem vystupovat a nebyl řádně zastoupen ve smyslu § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Namítl, že její matka nemohla v řízení o dědictví zastupovat pro kolizi zájmů, neboť byla spoluvlastnicí nemovitostí, které byly předmětem dědického řízení, chtěla si zachovat dispozici s nemovitostmi tak, aby zde nadále mohla se stěžovatelem bydlet; současně namítl, že matka

potřebovala k úkonu přijetí dědictví za stěžovatele souhlas opatrovnického soudu [§ 32 odst. 2 o. s. ř., dále § 22 odst. 2 a § 28 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), a § 37 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině (dále jen „zákon o rodině“)]. Okresní soud usnesením ze dne 16. 1. 2013 č. j. 6 C 22/2012-23 žalobu zamítl. Uvedl, že důvod zmatečnosti naplněn nebyl, neboť stěžovatel byl jediným účastníkem dědického řízení a v souladu s § 20 odst. 1 a § 22 o. s. ř., ve spojení s § 36 zákona o rodině jej zastupovala matka jako zákonná zástupkyně. Konstatoval (bez dalšího odůvodnění), že zájmy stěžovatele a jeho matky v kolizi nebyly. Dále uvedl, že souhlas opatrovnického soudu s přijetím (předluženého) dědictví za stěžovatele nebyl třeba; schválení by podléhal toliko úkon odmítnutí dědictví.

3. K odvolání stěžovatele rozhodl Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) usnesením ze dne 31. 7. 2013 č. j. 10 Co 250/2013-47 tak, že prvostupňové usnesení potvrdil. Dle odvolacího soudu byl stěžovatel v dědickém řízení řádně zastoupen, neboť jeho matka nebyla dědičkou ani účastnicí dědického řízení, žádná práva ani povinnosti jí v souvislosti s dědickým řízením nevznikly, proto zde nemohla být žádná kolize zájmů. Nezletilý stěžovatel byl neopomenutelným dědicem a musel se mu dostat zákonný dědický podíl (§ 473 a § 479 občanského zákoníku), proto nelze při vypořádání dědictví podle § 175q odst. 1 písm. a) o. s. ř. uvažovat o možnosti střetu zájmů mezi stěžovatelem jako dědicem a jeho matkou; jiná by byla např. situace, pokud by se stěžovateli dle dědické dohody nedostával jeho zákonný dědický podíl. Skutečnost, že stěžovatel nabude z dědictví poloviční spoluvlastnický podíl na nemovitostech, nezmění nic na postavení jeho matky jako druhé poloviční spoluvlastnice. Dle odvolacího soudu nemusel opatrovnický soud schvalovat prohlášení matky o neodmítnutí dědictví, neboť účinky takového prohlášení nejsou podle § 464 občanského zákoníku závislé jen na tomto prohlášení. V situaci, kdy dědictví nebylo odmítnuto a stěžovatel jako řádně zastoupený dědic nenavrhl likvidaci dědictví, bylo v řízení o dědictví správně rozhodnuto.

4. Nejvyšší soud usnesením ze dne 26. 2. 2014 č. j. 21 Cdo 4215/2013-86 odmítl dovolání stěžovatele jako nepřipustné podle § 237 o. s. ř. Konstatoval, že je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu závěr odvolacího soudu, dle kterého zájmy matky stěžovatele nemohly být v rozporu se zájmy nezletilého stěžovatele jako dědice již proto, že nebyla účastnicí dědického řízení; poukázal na stanovisko Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 24. 11. 1981 sp. zn. Cpj 267/80 (dále jen „stanovisko“) a na Zprávu tohoto soudu ze dne 5. 11. 1975 sp. zn. Cpj 30/75 (dále jen „zpráva“). Uvedl, že „není důvod, aby rozhodná právní otázka byla posouzena jinak“. Nejvyšší soud dále uvedl, že ve zbývající části dovolání, ve které stěžovatel zpochybnil právní posouzení otázky, jež nebyla pro právní posouzení věci rozhodující (tj. uplatnil jiný dovolací důvod než je v § 241a odst. 1 o. s. ř.), trpí dovolání vadami, pro které nelze v dovolacím řízení pokračovat.

II.

Argumentace stěžovatele

5. Ústavní stížností ze dne 30. 4. 2014 se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí soudů, a to z důvodu porušení jeho práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), ve spojení s čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Namítal rovněž porušení jeho práva na ochranu

vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny a práva na pokojné užívání majetku podle čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

6. Uvedl, že hlavním majetkem v dědickém řízení po jeho otci byl poloviční spoluvlastnický podíl na konkrétních nemovitostech – pozemcích a rozestavěné budově, ve které stěžovatel se svou matkou před i po smrti otce bydleli; matka stěžovatele je druhým polovičním spoluvlastníkem těchto nemovitostí. Dědictví otce stěžovatele bylo předloženo ve výši 2 960 206 Kč. Matka stěžovatele jej zastupovala v dědickém řízení a přijala za něj toto předložené dědictví; důvodem jejího jednání byla ochrana jejich bydlení v předmětné rozestavěné budově.

7. Stěžovatel namítl, že dědický soud se možnou kolizí jeho zájmů a zájmů matky vůbec nezabýval, a prvostupňové rozhodnutí v řízení o žalobě pro zmatečnost je tautologické. Druhostupňové rozhodnutí podle stěžovatele vypovídá o zjevném nepochopení možnosti (hmotněprávní) kolize zájmů ve vztahu k uvedeným nemovitostem, neboť odvolací soud své závěry založil pouze na úvaze, dle které matka stěžovatele nebyla účastnicí dědického řízení a nemohlo proto dojít ke kolizi zájmů. Předestřenou otázkou pro soudy však bylo, zda jsou naplněny podmínky zmatečnosti, resp. zda je možné, aby bylo nezletilé dítě jako jediný dědic po svém zemřelém otci v řízení o (předložném) dědictví zastoupeno matkou jako zákonnou zástupkyní, a to za situace, kdy součástí dědictví je poloviční spoluvlastnický podíl na nemovitostech, ve kterých nezletilé dítě i po smrti otce se svou matkou bydlí, a jejichž druhým podílovým spoluvlastníkem je právě matka nezletilého. Odvolací soud svým závěrem zcela popřel materiální stránku věci a samotnou podstatu potenciální kolize; konflikt zájmů stěžovatele a jeho matky zde může totiž vzniknout mimo procesní vztah účastníků dědického řízení. Úvaha odvolacího soudu, dle které se nabytím spoluvlastnického podílu stěžovatelem z dědictví nezmění nic na podílovém spoluvlastnictví matky, je jen formálního charakteru a abstrahuje od fakticity spoluvlastnického vztahu, jenž bývá často zdrojem konfliktů a (proto) má vždy v zákoně speciální úpravu. Matka stěžovatele neodmítnutím dědictví získala kontrolu nad stěžovatelovým podílem na nemovitostech a fakticky může prosazovat svůj výlučný názor na správu nemovitostí; nezletilý stěžovatel je fakticky vyloučen z rozhodování o nemovitostech, přestože matka může mít ve vztahu k nemovitostem protichůdný názor než stěžovatel. Matka přijetím dědictví za stěžovatele mohla také spoléhat na to, že podíl stěžovatele může poté lépe nabýt z titulu snadnějšího převodu mezi osobami blízkými.

8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu je podle stěžovatele nepřezkoumatelné a odkazuje na judikaturu, jež na případ stěžovatele nedopadá; formalisticky se vyhnulo řešení v dovolání položené meritorní otázky. Stěžovatel namítl, že i zákonem umožněné zkrácené odůvodnění rozhodnutí dovolacího soudu musí být přílehavé a přezkoumatelné. Stěžovatel v ústavní stížnosti citoval z dovolacím soudem poukazovaného stanoviska i zprávy, a uvedl, že se zabývají jen obecnými předpoklady kolize zájmů, avšak neřeší žádnou situaci obdobnou případu stěžovatele; ve stanovisku i zprávě je pouze demonstrována, a to jako nejčastější v úvahu připadající situace, nemožnost zastupování nezletilého dítěte zákonným zástupcem v případě, kdy je zákonný zástupce současně dědicem vedle nezletilého. Podle stěžovatele tedy dovolací soud jen paušálně odkázal místo konkrétní judikatury na rozsáhlé dokumenty, které však na jeho situaci nedopadají. Stěžovatel oproti tomu poukázal na pasáž stanoviska [znění: „Ustanovení § 37 odst. 2 zák. o rod. je ustanovením, které určuje podmínky, za nichž je vyloučeno, aby rodiče zastupovali jako zákonní zástupci své nezletilé děti, a to bez ohledu na to, zda jde o zastupování v řízení (v občanském soudním řízení, v řízení před státním

notářstvím apod.) nebo o zastupování při úkonech, s nimiž jsou spojeny hmotněprávní účinky.“], z níž má vyplývat, že § 37 odst. 2 zákona o rodině se vztahuje na kolizi hmotněprávní i procesněprávní. K tomu doplnil výtku, dle které dovolacím soudem poukazované stanovisko a zpráva ze sedmdesátých a osmdesátých let 20. století by zřejmě neměly obstát v kvalitativně jiných podmínkách dnešní společnosti. V této souvislosti stěžovatel poukázal také na přijetí zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „nový občanský zákoník“), s tím, že dovolací soud měl tuto změnu zohlednit (§ 3030 a § 3 nového občanského zákoníku).

9. Podle stěžovatele je třeba ustanovení § 8 odst. 1 a 2, § 9, § 22 odst. 1 a 2, § 26 a § 27 odst. 1 občanského zákoníku, ve spojení s ustanoveními § 31 odst. 1, § 36 odst. 1 a § 37 odst. 1 a 2 zákona o rodině vykládat tak, že zákonný zástupce je v jednání za nezletilého omezen. Způsobilost osoby k právním úkonům dle hmotného práva je určující také pro procesní způsobilost (§ 20 odst. 1 o. s. ř.). Ustanovení § 32 odst. 2 o. s. ř. deklaruje omezení pro zastoupení v řízení; toto ustanovení je však třeba vykládat rovněž s ohledem na stěžovatelem citované omezení zastoupení na základě občanského práva hmotného. Pokud je tedy dána pravděpodobnost střetu zájmů mezi rodičem a nezletilým dítětem ve smyslu § 37 odst. 1 zákona o rodině, je třeba na tohoto rodiče hledět jako na osobu, jejíž zájmy jsou z hlediska § 32 odst. 2 o. s. ř. v rozporu se zájmy zastoupeného nezletilého. V projednávané věci tedy matka nemohla stěžovatele v dědickém řízení zastupovat pro překážku vyplývající z § 37 odst. 1 zákona o rodině.

10. Stěžovatel rovněž poukázal na zásadu ochrany nezletilého dítěte v českém právním řádu i mezinárodních smlouvách, jimiž je Česká republika vázána. Konkrétně zmínil ustanovení § 28 občanského zákoníku, dle kterého jedná-li zákonný zástupce v podstatné záležitosti týkající se nakládání s majetkem nezletilého, vyžaduje se k platnosti právního úkonu souhlas opatrovnického soudu (§ 179 o. s. ř.). Z uvedeného je tedy třeba dovodit zvláštní ochranu nezletilého v dědickém řízení. Podle stěžovatele tedy, i pokud by zde nebyla kolize zájmů, matka by potřebovala k úkonu přijetí či odmítnutí dědictví souhlas opatrovnického soudu.

III.

Vyjádření účastníků řízení

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že je správným závěr, dle kterého zájmy stěžovatele a jeho matky jako zákonné zástupkyně nemohly být v rozporu již proto, že matka nebyla dědicem ani účastníkem dědického řízení; tento závěr vychází z ustálené judikatury soudů, na níž ve svém usnesení odkázal. Námitka k právnímu úkonu nakládání s majetkem nezletilého se pak týkala otázky, jež nebyla pro právní posouzení věci rozhodující. Nejvyšší soud navrhl ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost odmítnout.

12. Krajský soud se vyjádřil tak, že setrvává na svých závěrech vyjádřených v odůvodnění svého usnesení a navrhl ústavní stížnost odmítnout jako neopodstatněnou.

13. Okresní soud uvedl, že stěžovatel byl v řízení o projednání dědictví po svém otci řádně zastoupen svou matkou, jež byla poučena o možnosti odmítnout nebo neodmítnout dědictví, proto byla žaloba pro zmatečnost zamítnuta. Návrh na rozhodnutí o ústavní stížnosti neformuloval.

14. Vzhledem k tomu, že vyjádření účastníků řízení neobsahovala žádná nová tvrzení ani argumenty, nebylo nutné je zasílat stěžovateli na vědomí a k případné replice.

IV.

Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti

15. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

16. V souvislosti se zánikem funkce soudce Ústavního soudu JUDr. Vladimíra Kůrky byla předmětná věc (tomuto soudci zpravodaji přidělená a ke dni 16. 12. 2015 neskončená), na základě ustanovení § 12 odst. 17 (přechodná ustanovení) rozvrhu práce Ústavního soudu v platném znění (č. j. Org. 65/15), přidělena novému soudci zpravodaji, a to prof. JUDr. Josefu Fialovi, CSc., čemuž (jakož i rozhodnutí pléna o ustavení senátů ze dne 8. 12. 2015 č. j. Org. 60/15) odpovídá složení senátu; Ústavní soud stěžovatele o této změně vyrozuměl.

V.

Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

17. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaných spisů okresního soudu sp. zn. 6 C 22/2012 a 13 D 89/2011 a vyjádření účastníků řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Úkolem Ústavního soudu je v řízení o ústavní stížnosti jen ochrana ústavnosti, a nikoliv „běžné“ zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Není proto povolán k přezkumu aplikace tzv. podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

19. V nyní projednávané ústavní stížnosti Ústavní soud nejprve považuje za nezbytné zhodnotit stěžovatelovu námitku, zda postupem Nejvyššího soudu, resp. způsobem odůvodnění jeho napadeného usnesení, nedošlo k zásahu do stěžovatelova práva na spravedlivý proces. Ze zásady subsidiarity ústavní stížnosti a minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti soudů totiž plyne, že v případě opodstatněnosti výtky o odepření přístupu k Nejvyššímu soudu v důsledku usnesení o odmítnutí dovolání pro nepřipustnost,

otevře se zrušením takového usnesení procesní prostor pro vydání nového rozhodnutí Nejvyššího soudu, které se tentokrát bude dovoláním věcně zabývat.

20. Ústavní soud konstatuje, že právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny je porušeno, pokud je komukoliv upřena možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, popř. pokud soud odmítá jednat a rozhodovat o podaném návrhu, nebo pokud zůstává v řízení bez zákonného důvodu nečinný. Do rozhodovací činnosti soudů však může Ústavní soud derogačním způsobem zasáhnout pouze tehdy, jsou-li právní závěry soudů v příkrém nesouladu se skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění nevyplývají, nebo pokud porušení některé z norem „podústavního“ práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy), anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva), zakládá porušení základního práva nebo svobody.

21. S ohledem na konkrétní okolnosti nyní posuzované věci Ústavní soud považuje za nutné připomenout, že z ústavního pořádku České republiky nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku. Na druhé straně, jsou-li mimořádné opravné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, zejména práva na spravedlivý proces [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131)].

22. Jedním z principů představujících součást práva na řádný a spravedlivý proces a vylučujících libovůli v rozhodování je povinnost soudu, tedy i soudu dovolacího, aby své rozhodnutí odůvodnil tak, aby z něho byly patrné konkrétní důvody, které jej vedly k vyřčeným právním závěrům, tj. v nyní posuzovaném případě k odmítnutí stěžovatelova dovolání pro nepřipustnost. Jakkoliv v těchto případech ustanovení § 243f odst. 3 věty první o. s. ř. představuje výjimku z ustanovení § 157 odst. 2 a § 169 odst. 4 o. s. ř., neboť předpokládá pouze stručný popis důvodů rozhodnutí bez nutnosti reprodukčního popisu dosavadního průběhu řízení či obsáhlé argumentace k důvodům rozhodnutí, nadále i z tohoto stručného odůvodnění musí být patrné, na základě jakých skutečností (právních či skutkových) dospěl dovolací soud k vysloveným závěrům, resp. v daném případě, z jakého důvodu se nebude zabývat dovoláním meritorně [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 1. 10. 2015 sp. zn. II. ÚS 1257/15, nebo ze dne 15. 4. 2014 sp. zn. II. ÚS 313/14 (N 59/73 SbNU 151)].

23. Ústavní soud rovněž opakovaně vyzdvihuje zásadu předvídatelnosti, srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti nejen ve vztahu k normativním právním aktům, ale i individuálním právním aktům, a z nich pak zejména soudním rozhodnutím, mezi které patří i rozhodnutí dovolacího soudu o vyřízení dovolání [srov. např. náleží ze dne 19. 8. 2014 sp. zn. I. ÚS 962/14 (N 155/74 SbNU 323)]. Uvedené se vztahuje též na rozhodování Nejvyššího soudu o přípustnosti dovolání, proto dovolací soud musí v usnesení o odmítnutí dovolání pro nepřipustnost reagovat na otázky, které dovolatel vymezil a jež nebyly podle jeho názoru v praxi dovolacího soudu samostatně řešeny.

24. Pokud výše uvedeným ústavním požadavkům Nejvyšší soud nedostojí a své usnesení odůvodní nesrozumitelným a nedostatečným způsobem, resp. nijak nereaguje na právní argumentaci předestřenou dovolatelem, je jeho rozhodnutí ve své podstatě nepřezkoumatelné a zasahuje do základního práva dovolatele na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

25. V projednávané věci stěžovatel naplnil požadavky judikatury Nejvyššího soudu a ve svém dovolání formuloval konkrétní právní otázku, jež podle něj nebyla dosud řešena dovolacím soudem (§ 237 o. s. ř.). Nastolenou otázkou bylo, zda může nastat střet zájmů mezi stěžovatelem jako jediným dědicem a jeho zákonným zástupcem (zastupujícím jej v dědickém řízení) v případě, kdy zůstavitel zanechal poloviční spoluvlastnický podíl na nemovitosti, jejímž druhým polovičním spoluvlastníkem je zákonný zástupce stěžovatele, a rovněž zanechal dluh na financování kupní ceny nemovitosti ze smlouvy o úvěru, zajištěný zástavním právem, za jehož splacení odpovídá i zákonný zástupce stěžovatele. Stěžovatel současně v dovolání předstřel argumenty ve prospěch závěru o možnosti vzniku takové kolize zájmů.

26. Nejvyšší soud v napadeném usnesení reagoval toliko tak, že zájmy stěžovatele jako jediného účastníka dědického řízení a jeho matky jako zákonné zástupkyně (a poloviční spoluvlastnice nemovitostí) nemohly být v kolizi již proto, že matka nebyla účastnicí dědického řízení; odkázal na svou „ustálenou rozhodovací praxi“, kterou má představovat výše uvedené stanovisko a zpráva.

27. Je tedy zřejmé, že dovolací soud, a to s poukazem na svou „ustálenou praxi“, považoval v dané věci pro posouzení otázky (možné) existence kolize zájmů za rozhodující jen a pouze skutečnost, zda matka byla vedle nezletilého stěžovatele účastnicí dědického řízení či nikoliv; jinými otázkami se nezabýval a nepovažoval je za relevantní. Takové vypořádání dovolání stěžovatele však podle Ústavního soudu nenaplnuje ústavní zásady výše vyložené.

28. Předně, Nejvyšší soud opřel svůj závěr, dle kterého se otázkou nastolenou stěžovatelem nebude zabývat, neboť tato již byla vyřešena v jeho „ustálené rozhodovací praxi“, o stanovisko a zprávu, ze kterých však taková konkluze nevyplývá.

29. Zpráva o řízení o dědictví u státních notářství v České socialistické republice, projednaná a schválená občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu ČSR dne 5. 11. 1975 pod sp. zn. Cpj 30/75, pojednává ve čtrnácti bodech o různých otázkách týkajících se dědického řízení a uvádí i formou příkladů některá pochybení soudů či státních notářství v té době. Problematice ustanovení (kolizního) opatrovníka nezletilým dětem v dědickém řízení se částečně věnuje bod druhý zprávy, a sice ve vztahu k § 14 odst. 3 zákona č. 95/1963 Sb., notářský řád, dále jen („n. ř.“), [pozn. u nezletilých dětí v souvislosti s § 37 odst. 2 zákona o rodině]. V rámci tohoto bodu je uveden za pomoci dvou konkrétních kauz příklad možné (a zjevné) kolize zájmů v dědickém řízení, která může nastat mezi osobou nezletilou či zbavenou způsobilosti k právním úkonům a jejich zákonným zástupcem (rodičem, opatrovníkem), pokud tyto osoby i jejich zákonní zástupci jsou (současně, vedle sebe) účastníky dědického řízení (dědici).

30. Ve Stanovisku občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 11. 1981 sp. zn. Cpj 267/80, je podán výklad ustanovení § 14 odst. 3 n. ř. ve spojení s § 37 odst. 2 zákona o rodině, dle kterého postačí pro ustanovení opatrovníka nezletilému dítěti v řízení o dědictví i jen možnost (nikoliv nutně určitost) střetu zájmů nezletilého dítěte a jeho zákonného zástupce. Jako nejčastější případ takové možné kolize zájmů je uvedena (opět) situace, kdy jsou nezletilé dítě souběžně s jeho zákonným zástupcem dědici zůstavitele, resp. účastníky dědického řízení. Dle stanoviska je na státních notářstvích, aby v každém konkrétním případě se zřetelem ke všem okolnostem věci posoudilo, zda tu je či není dána

možnost střetu zájmů, neboť zákonná ustanovení nevymezují blíže, kdy je dána možnost střetu zájmů a nestanoví ani hlediska. Dané stanovisko rovněž uvádí, že ustanovení § 37 odst. 2 zákona o rodině určuje podmínky vyloučení rodiče ze zastoupení jeho nezletilého dítěte bez ohledu na to, zda jde o zastupování v řízení nebo o zastupování při úkonech, s nimiž jsou spojeny hmotněprávní účinky (§ 30 občanského zákoníku se nepoužije).

31. Ze stanoviska ani ze zprávy se tedy podle Ústavního soudu nepodává, že by skutečnost souběžného účastenství nezletilého dítěte a jeho zákonného zástupce v dědickém řízení byla jedinou rozhodnou pro posouzení případné existence kolize jejich zájmů (k takovému závěru v nich není ani obsažena žádná argumentace). Jinými slovy, citované dokumenty občanskoprávního kolegia dle svého znění neobsahují vyčerpávající výčet možných případů vzniku kolize zájmů v dědickém řízení mezi nezletilým dítětem a jeho zákonným zástupcem; není jimi vyloučeno, že by kolize zájmů nemohla vzniknout i za situace, kdy k souběhu účastenství nedochází.

32. K tomu je možno uvést, že podle § 31 odst. 1 tehdy platného zákona o rodině je rodičovská odpovědnost souhrnem práv a povinností rodičů (mimo jiné) při zastupování nezletilého dítěte, přičemž podle § 31 odst. 2 zákona o rodině jsou rodiče povinni při zastupování nezletilého dítěte důsledně chránit zájmy dítěte. Podle § 37 odst. 1 téhož zákona nemůže žádný z rodičů své dítě zastoupit, mohlo-li by dojít ke střetu zájmů mezi dítětem a rodičem (rodiči); nemůže-li z takového důvodu dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti (kolizního) opatrovníka. Nejvyšší soud sám v citovaném stanovisku uvedl, že zákonná ustanovení nevymezují blíže, kdy je dána možnost střetu zájmů a nestanoví ani hlediska. Uvedené zajisté platí nejen pro ustanovení § 37 odst. 2 zákona o rodině ve znění do 31. 3. 1983 (jež bylo rozhodné při vydávání stanoviska), nýbrž i pro obdobné znění ustanovení § 37 odst. 1 zákona o rodině účinného od 1. 8. 1998. Ze zákona o rodině (ani citovaného stanoviska) tedy nevyplývá, že by jediným hlediskem pro možnou kolizi zájmů mělo být souběžné účastenství.

33. Výlučnosti kritéria souběžného účastenství nenasvědčují ani některé Ústavnímu soudu známé judikáty Nejvyššího soudu týkající se jiných typů řízení než řízení dědického, ve kterých se rovněž může v jednotlivých případech vyskytnout otázka střetu zájmů; dovolací soud v takových případech nezkoumal pouze souběh účastenství dítěte a jeho rodiče v řízení (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2000 sp. zn. 21 Cdo 2630/99, ve kterém dovolací soud zohlednil charakter řízení, nebo rozsudek ze dne 9. 10. 2003 sp. zn. 21 Cdo 890/2003, ve kterém byla rozhodná vzájemná podmíněnost uplatňovaných nároků).

34. Za stavu, kdy Nejvyšší soud poukázal jen na citované stanovisko a zprávu, ze kterých však závěr Nejvyššího soudu prezentovaný v jeho usnesení nevyplývá, a současně jinou údajnou „ustálenou rozhodovací praxí“ dovolací soud ve svém usnesení nezmiňoval, ztrácí rozhodující konstatování Nejvyššího soudu o tom, že daná otázka již byla v jeho judikatuře vyřešena, oporu.

35. V důsledku absence odkazu na příslušnou judikaturu dovolacího soudu, která by skutečně (a jednoznačně) odpovídala na dovolací otázku stěžovatele, tedy usnesení Nejvyššího soudu obsahuje nijak blíže nevyložený (neodůvodněný) právní závěr, dle kterého nebyla-li matka stěžovatele souběžně s ním účastnicí dědického řízení, nemohlo dojít nikdy (za žádných okolností) ke kolizi zájmů.

36. Toto obecné konstatování navíc věcně nereaguje a neřeší dovoláním formulovanou právní otázku. Stěžovatel od počátku řízení nezpochybňoval, že jeho matka nebyla účastnicí dědického řízení, avšak tvrdil, že kolize zájmů mohla vzniknout (a dle něj i vznikla) z jiného důvodu, resp. že i jiný důvod než souběžné účastenství může založit tuto kolizi. Vnesl otázku, zda poloviční spoluvlastnictví matky k jedné z věcí zahrnutých do dědictví nemohlo potenciálně ovlivnit její projevy (úkony) při zastupování stěžovatele týkající se celého dědictví (vč. úkonu odmítnutí či neodmítnutí celého dědictví). Poukázal přitom na charakter podílového spoluvlastnictví; podstatou jeho námitek nebyla změna v samotném spoluvlastnickém právu matky, nýbrž změna spočívající v jiném výkonu a naplňování obsahu jejího spoluvlastnického práva v závislosti na osobě druhého spoluvlastníka. Na tuto argumentaci mu však dovolací soud neposkytl v odůvodnění napadeného usnesení věcně příléhavou odpověď.

37. Z uvedených důvodů Ústavní soud shledal porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces před dovolacím soudem, jehož součástí je i právo na řádné a příléhavé odůvodnění soudního rozhodnutí, proto ústavní stížnosti vyhověl a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2014 č. j. 21 Cdo 4215/2013-86 zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

38. Veden zásadou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti soudů Ústavní soud již nepřezkoumával napadená rozhodnutí krajského a okresního soudu a ústavní stížnost v tomto rozsahu odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu pro nepřípustnost. Případný ústavněprávní přezkum těchto rozhodnutí by byl za výše popsané situace předčasný.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 17. května 2016

Josef Fiala v. r.

předseda senátu

Za správnost vyhotovení:
Bc. Gabriela Uhlířová